

OB 110. OBLETNICI ZAČETKA BOJEV OB SOČI

»Tod sekla bridka bodo jekla,
IN TI MI BOŠ KRVAVA TEKLA«

Hvalnica Soči, ki je verjetno najbolj znana pesnitev goriškega slavčka Simona Gregorčiča, je bila prvič objavljena leta 1879 v Stritarjevem Zvonu. Številni v njej vidijo shrljivo napoved prve svetovne vojne in krvavih bojev ob Soči, do česar je prišlo četrto stoletje kasneje.

 DR. RENATO PODBERSIČ ML.

Prva svetovna vojna (1914–1918) oziroma velika vojna, kot jo poimenujejo mnogi zgodovinarji, je za sabo pustila ogromno opustošenje, več kot deset milijonov mrtvih, zraven pa še nekaj milijonov ranjenih, poabljenih ali tako in drugače zaznamovanih vojakov. Šlo je za prvi globalni spopad v človeški zgodovini, ki je zaznamoval na milijone ljudi. K temu so precej »pripomogli« najnovejši izsledki sodobne znanosti in tehnike (letala, tanki, strojnice, plin), ki so postali pravi stroji za ubijanje. Podoba sveta, kot so jo poznali, razlagali in ustvarjali, je naglo izginjala.

Izoblikovala sta se dva tabora: centralne sile (Nemčija, Avstro-Ogrska in Italija) ter antanta (Velika Britanija,

“

**Mlad gimnazijski absolvent
srbskega rodu Gavriilo
Princip se v tistem trenutku
verjetno ni zavedal posledic
usodnega strela iz njegovega
revolverja Browning.**

Francija in Rusija). Vojna se je sicer začela z bliščem, strumnim korakanjem ter bobnečimi koračnicami, nadaljevala pa s trpljenjem v blatu strelskih jarkov. Navdušenje za boj je kmalu splahnelo ter se prevesilo v boj za preživetje številnih mladih in manj mladih mobiliziranih vojakov.

ZAČETEK VOJNE

Začelo se je z usodnim strelom na Vidov dan v Sarajevu, 28. junija 1914. Čez dober mesec je bil svet v vojni. Mlad gimnazijski absolvent srbskega rodu Gavriilo Princip se v tistem trenutku verjetno ni zavedal posledic usodnega strela iz njegovega revolverja Browning.

Kmalu po začetku je vojna zaobjela več kot deset držav, do konca vojne jeseni 1918 jih je v vojaških spopadih sodelovalo že 28. Neposredno ali posredno je bila v boje vključena poldruga milijarda zemljanov ali tri četrtine skupnega svetovnega prebivalstva, vojaški spopadi so se razširili na štiri milijone kvadratnih kilometrov kopenskih prostranstev. Sovražnosti so potekale na treh kontinentih: v Evropi, Afriki in Aziji.

VLOGA ITALIJE

Že kmalu po začetku svetovnega spopada so se začela skrivna pogajanja, ki

General Svetozar Boroević, poveljnik avstro-ogrske obrambe ob Soči.

Simon Gregorčič in cesar. Avstro-ogrska propaganda razglednica.

Hrani: Društvo soška fronta 1915-1917.

naj bi Kraljevino Italijo, ki je ob začetku spopadov razglasila nevtralnost, spravila v vojno na eni od vojskujočih se strani. Tako je bil 26. aprila 1915 podpisan tajni Londonski memorandum, ki je ob ustrezni ozemeljski nagradi Italijo obvezoval k vstopu v vojno na strani antantnih sil v roku enega meseca.

Avstro-ogrska armada je že bila vezana na rusko in balkansko bojišče. Generalštabni poveljniki so sredi pomladi 1915 preigravali dva koncepta obrambe proti Italiji. Po prvem naj bi italijan-

ski vojski prepustili pobudo in se sami umaknili. Z Italijani naj bi učinkovito obračunali šele v notranjosti monarhije, v Celovski kotlini oziroma v bližini Zagreba. Kaj bi to pomenilo za slovenske dežele, si lahko le predstavljamo.

ZAČETEK BOJEV OB SOČI

Druga možnost je predvidevala učinkovito obrambo ob reki Soči, naravni oviri. Zanj se je zavzemal tudi general Svetozar Borojević (1856–1920), ki je že imel potrebne izkušnje iz bojevanja na karpatskih grebenih v hudi zimi 1914/15. Odločitev o obrambi na Soči je bila sprejeta le nekaj dni pred italijanskim vstopom v vojno.

Na binkoštno nedeljo, 23. maja 1915, je Italija napovedala vojno nekdanji zaveznici. Že v zgodnjih urah naslednjega dne so italijanske čete prekoračile državno mejo z Avstro-Ogrsko in vzpostavila se je frontna črta od avstrijsko-italijansko-švicarske tromeje pri gori Ortler do Jadrana, ki je bila dolga šeststo kilometrov. Njen najjužnejši in za ofenzivne akcije najprimernejši del se je po reki Soči imenoval soška fronta.

Za vrhovnega poveljnika nove 5. (Soške) armade s sedežem v Postojni, ki je sprejela obrambo pred sovražnikom, je bil imenovan prav general Borojević. Bil

“

V času vojskovanja na soški fronti so Italijani sprožili enajst ofenziv, katerih cilj je bil prodor preko Vipavske doline proti središču monarhije in preko Krasa proti Trstu.

je tipičen generalštabni častnik, ki se je cele dneve na svojem poveljstvu sklanjal nad vojaške karte in dajal povelja za fronto, toda neposrednega območja spopadov v vsem vojnem času ni obiskal niti enkrat.

Na jugozahodu monarhije se je torej odprlo novo soško bojišče, dolgo dobrih devetdeset kilometrov, ki je kar 885 dni ali celih 29 mesecev zaznamovalo prebivalstvo in pokrajino ob Soči, od Rombona preko Tolminske, Goriške in Krasa do morja pri Devinu. Avstro-ogrsk e note so iz taktičnih razlogov evakuirale Furlanijo, Brda in del zgornjega Posočja. Italijanska vojska je ob začetku sovražnosti oprezno krenila v napad in zasedla področje, ki so ga zapustile avstro-ogrsk e note. Fron-

tna linija je tako tekla v glavnem po levem bregu Soče, razen tolminskega in goriškega mostišča, ki so ju branilci iz strateških razlogov držali na desnem bregu reke. Civilno prebivalstvo iz krajev vzdolž fronte je moralo zapustiti domove in oditi v begunstvo.

KRVAVE SOŠKE BITKE

V času vojskovanja na soški fronti so Italijani sprožili enajst ofenziv, katerih cilj je bil prodor preko Vipavske doline proti središču monarhije in preko Krasa proti Trstu, osrednjemu pristanišču dvojne monarhije. Kljub strahotnim žrtvam Italijanom ni uspelo prodreti globlje na avstro-ogrsko ozemlje. Nastopila je tudi močna avstro-ogrsk a propaganda, saj so imeli branilci na voljo manj vojaštva in opreme kot napadalci.

Ocene o žrtvah v dolgih mesecih vojskovanja omenjajo od enega milijona mož, izločenih iz boja, do 350.000 mrtvih vojakov na obeh vojskujočih se straneh. Edini večji italijanski uspeh je pomenila zasedba Gorice v šesti soški ofenzivi 9. avgusta 1916, branilci pa so se umaknili na rezervne obrambne položaje. Ko je že kazalo, da branilcem na soški fronti pojema človeških in materialnih virov, so 24. oktobra 1917 združene nemške in avstro-ogrsk e čete izvedle prodor, imenovan tudi čudež

Avstro-ogrski položaji pri Vrtojbi leta 1917.

66

Ko je že kazalo, da branilcem na soški fronti pojema človeških in materialnih virov, so 24. oktobra 1917 združene nemške in avstro-ogrske čete izvedle prodor, imenovan tudi čudež pri Kobaridu.

pri Kobaridu ali dvanajsta soška ofenziva. Italijane jim je do začetka novembra 1917 uspelo potisniti do reke Piave, kjer je frontna črta ostala praktično do konca prve svetovne vojne jeseni 1918.

POSLEDICE VOJNE ZA SLOVENSKO OZEMLJE

Osrednje slovenske dežele (Kranjska, Štajerska, Koroška) niso bile neposredno vključene v vojaške spopade, toda vseeno je vojna pomembno vplivala na vse sloje prebivalstva ter pustila posledice, ki so se čutile še dolgo po njenem koncu. Posebej je to zaznamovalo vpoklicane moške in fante, ki so bili poslani na številna bojišča, tako v Evropi (Galicija, Balkan, Francija) kot tudi na Bližnjem vzhodu. Tedaj se je marsikateri med njimi prvič odpra-

vil iz domačih krajev v širni svet. Ko so se po dolgotrajni odsotnosti vračali na svoje domove, nič več ni bilo enako kot prej. Nekateri sploh nikoli niso prišli domov, od tega tudi več kot 35.000 vojakov z ozemlja današnje Slovenije. Poleg tega so bile posledice prve svetovne vojne za Slovence katastrofalne tudi v nacionalnem smislu, saj so razdelile narod, ki je prej živel v eni državi – Avstro-Ogrski, razen seveda Benečanov in Režijanov.

SPOMIN NA BOJE

Po dobrem stoletju od začetka krvavih bojov so na soško fronto ostali le spomini, izraženi v spomenikih, treh italijanskih kostnicah (Kobarid, Oslavje, Redipulja), vojaških pokopališčih, spominskih ploščah, fotografijah in ostankih orožja ter opreme. Vsak od njih nosi v sebi svojo zgodbo, kajti spomin je brezčasen. Številni pomniki govorijo o trpljenju in smrti, o upanju in usmiljenju.

Medtem ko je bilo med našimi zahodnimi sosedi vedno prisotno zanimanje za prvo svetovno vojno in ukvarjanje z njo, še posebej s soško fronto, temu slovensko zgodovinopisje

Poškodovana nadškofijska palača v Gorici.

Italijanski položaji v Vrtočah pri Mimu.

ni sledilo, razen z redkimi izjemami. Na povečano raziskovanje, objavljanje in ustvarjanje novih zbirk je nedvomno vplivala demokratizacija na Slovenskem ob koncu osemdesetih let, ko je tudi pri nas prišlo do povečanega zanimanja za prvo svetovno vojno in soško fronto. Prej so bile tovrstne teme potisnjene v pozabo, protagonisti dogodkov oziroma priče časa pa so odšli s tega sveta in priložnosti so bile za vedno izgubljene.

Poleg večjega števila razstav in muzejskih zbirk, ki so jih že pripravile strokovne institucije, je zrasla skoraj nepregledna množica zasebnih muzejev in zbirk, ki so povezani z boji ob Soči. Priče smo ponovnemu zanimanju in vrednotenju naše kulturne zapuščine iz obdobja prve svetovne vojne in soške fronte. Tudi evropsko nagradjeni Kobariški muzej, ki se je razvil iz zasebne zbirke, je od jeseni 1990 osrednja točka predstavitve dediščine prve svetovne vojne pri nas. Nekdanja bojišča pa ne nazadnje povezuje zelo obiskana in dobro označena Pot miru, ki je v celoti dolga 230 kilometrov in poteka deloma po slovenskem, deloma po italijanskem ozemlju. ●